

Wprowadzenie

Partycypacja jednostki we współczesnych warunkach społeczno-kulturowych, których głównym atrybutem stała się zmiana, nietrwałość, brak pewności i rutyny, lokuje człowieka w sytuacji „bycia pomiędzy” tym, co zastane, a tym, co pożądane. Powyższy stan wynika z konieczności uwzględnienia przez podmiot, czy wręcz dostosowania się podmiotu do zastanej sytuacji, wyznaczającej warunki egzystencji, pomimo przeciwstawnych potrzeb czy też dążeń jednostkowych. Zatem zrozumienie istoty procesów globalizacyjnych oraz osobliwości rzeczywistości płynnej nowoczesności (Z. Bauman) staje się warunkiem koniecznym do poczynienia dalszych, wnikliwych analiz dotyczących szczegółowych aspektów funkcjonowania jednostki „uwikłanej” w zaistniałe warunki społeczno-kulturowe. Ta zależność stała się punktem wyjścia do rozważań nad współczesną młodzieżą postrzeganą z perspektywy rówieśników, które to zagadnienie stanowi zasadniczy cel tej pracy.

Postawiony problem, jakim jest przedstawienie obrazu współczesnej młodzieży postrzeganego z perspektywy rówieśników, stanowi istotny wyznacznik przyszłych tendencji zachodzących w społeczno-kulturowym wymiarze świata permanentnej zmiany. Przypuszczenia co do właściwości prognozujących jakość społeczeństwa przyszłości wynikają z dwóch immanentnych cech. Po pierwsze, grupę badawczą stanowi współczesna młodzież będąca najbardziej czułym odbiorcą zachodzących zmian, co wynika z etapu rozwojowego, jakim jest okres adolescencji, kiedy to osoby stoją przed szeregiem zadań rozwojowych zmierzających do osiągnięcia statusu osoby dorosłej. Zatem adolescenti wewnętrznie doświadczają sytuacji „bycia pomiędzy”, co oznacza, że rzeczywistość społeczno-kulturowa niezapewniająca im stałości czy pewności jawi się jako kolejne, tym razem zewnętrzne, „bycie pomiędzy”. Młodzież dopiero nabywająca kompetencji właściwych dla okresu dorosłości, a więc zorientowana na kształtowanie przyszłych stanów rzeczy, stanowi aktywny podmiot formułujący perspektywne tendencje zmian społecznych. Dlatego też ludzie młodzi są aktywnym podmiotem perspektywnych zmian współczesnego społeczeństwa,

bowiem to oni będą kreatorami przyszłości społeczno-kulturowej. Po drugie, określenie wizerunku współczesnego pokolenia dokonuje się przez autoprezentację jego uczestników. Cenny głos młodzieży wypowiadającej się o sobie, czyli wyrażającej opinię na temat młodego pokolenia egzystującego we współczesnej rzeczywistości społeczno-kulturowej, stanowi istotny prognostyk kształtu zachodzących tendencji na poziomie mikro- i makrospołecznym.

Prezentowany i omawiany w pracy wycinek rzeczywistości społecznej, i zarazem przedmiot podjętych teoretycznych oraz badawczych analiz naukowych, rozpatrywany jest w świetle dyskursu globalizacyjnego w wymiarze społeczno-kulturowym. Problematyce tej poświęcony został pierwszy rozdział przedstawionej pracy. Treść rozdziału stanowi przegląd koncepcji socjopedagogicznych na temat warunków społeczno-kulturowych, w których głównym wątkiem rozważań uczyniono kategorię płynnej nowoczesności zaproponowaną przez Zygmunta Baumaną oraz późnej nowoczesności w ujęciu Anthony'ego Giddensa¹. Z uwagi na trafne uchwycenie przez Baumaną kondycji człowieka w świecie permanentnej zmiany, jego sytuacji „bycia pomiędzy” w kategorii płynnej nowoczesności, wątek ten stał się myślą przewodnią całej pracy. Ponadto narracja podjęta w pierwszym rozdziale zawiera ustalenia definicyjne oraz szerokie spektrum zagadnień szczegółowych dotyczących społeczno-kulturowego wymiaru globalizacji, wybranych orientacji współczesnego społeczeństwa oraz kondycji człowieka w świetle retoryki płynnej nowoczesności.

Grupę społeczną, która szczególnie „uwikłana” jest w warunki permanentnej zmiany, stanowi młodzież. Młodzi muszą zmierzyć się z szeregiem zmian wynikających z ich wewnętrznego stanu psychospołecznego. Zatem młodzież jest niejako w podwójnej sytuacji „bycia pomiędzy” – tej zewnętrznej i wewnętrznej przestrzeni partycypacji w świecie. Dlatego tak trudnym zadaniem dla młodych jest „odnalezienie stałego lądu w morzu wszechobecnych zmian”. Z uwagi na powyższe kwestie obiektem analiz teoretycznych oraz procesu badawczego uczyniono młodzież szkół średnich (wybór podyktowany jest zadaniami rozwojowymi okresu adolescencji).

Młodzież stanowi źródło prospektywnych zmian rozwojowych, wnosząc do społeczeństwa dynamikę, witalność i „świeżość” poglądów, jest motorem napędzającym rozwój, co chroni życie społeczne przed stagnacją. Metaforyczne odniesienie do tej tezy stanowi myśl Mariana Filipiaka: „młodzież wywiera wpływ na dynamikę życia społecznego, na kierunek przebiegu procesów społecznych i jest istotnym podmiotem przemian społecznych. Jeśli więc młodzież choruje, to deformuje się całe społeczeństwo. Gdy za-

---

¹ Vide: A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość*, Warszawa 2010, s. 308.

braknie lokomotywy, pociąg stoi. Młodzi chcą, by lokomotywa pędziła jak najszybciej, rzeczą dorosłych jest troska nie o to, by lokomotywę zwolnić, ile o to, by się nie wykoleiła”². Zatem adolescenti chcą mieć możliwość oddziaływania na otaczający świat, chcą kreować rzeczywistość społeczno-kulturową, w której egzystują. Młodzież nie tylko chce posiadać sprawczą moc działania, ale wręcz powinna przejmować inicjatywę w kreacji przestrzeni społeczno-kulturowej. Idąc dalej, osoby młode poprzez swoją specyfikę funkcjonowania tak też czynią, stając się motorem rozwoju społeczeństw.

Kategoria młodzieży jako podmiotu życia społecznego została szczegółowo zaprezentowana w rozdziale drugim tej pracy. Punktem wyjścia do analiz stała się psychospołeczna charakterystyka okresu adolescencji, określająca specyfikę tego etapu rozwojowego w świetle różnorodnych koncepcji psychologii rozwoju człowieka. Wyeksponowany został wątek realizacji zadań rozwojowych stojących przed adolescentami, przy czym za najistotniejsze zadanie uznano kształtowanie tożsamości. Wejście na drogę rozwiązania kryzysu tożsamościowego wymaga prorozyjowego podejścia podmiotu do własnej biografii. Ponowoczesna retoryka zmian, która determinuje funkcjonowanie młodzieży, została szczególnie podkreślona w Raporcie „Młodzi 2011”³. Jak zauważył Michał Boni, „transformacja zderzyła się i połączyła z modernizacją, zmiany kulturowe ze zmianami technologicznymi. Młode polskie pokolenie jest pierwszym w historii kraju od setek lat, które w stosunku do liderów zmian w świecie nie powinno mieć poczucia luki edukacyjnej oraz technologicznej. Eksplozja wielkiej zmiany otworzyła szanse przed młodymi, ale również generuje problemy. Dzisiejsi młodzi, zmieniając siebie pod wpływem zmieniającego się świata – zmieniają także świat, by dalej zmieniać siebie. Życie w wolności (i politycznej, i rynkowej) uczyniło «Ja» centrum planistycznym własnej biografii”⁴.

Mając na uwadze cel eksploracji badawczych, jakim jest określenie obrazu współczesnej młodzieży postrzeganego z perspektywy rówieśników, układem odniesienia do dalszych rozważań teoretycznych stało się spostrzeganie społeczne, będące w obszarze zainteresowań psychologii społecznej. Dyskurs nad charakterystyką własnej osoby jako przedmiotu spostrzegania, właściwościami spostrzegania podobieństwa i odrębności „ja” – inni ludzie oraz czynnikami wpływającymi na treść ustosunkowania

---

² M. Filipiak, *Młodzież – próba definicji*, [w:] G. Kwiatkowska, M. Filipiak (red.), *Psychologiczne i społeczne dylematy młodzieży XXI wieku*, Lublin 2009, s. 15.

³ K. Szafraniec (red.), *Młodzi 2011*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011.

⁴ M. Boni, *Rekomendacje dla polityk publicznych*, [w:] K. Szafraniec (red.), *Młodzi 2011*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 391.

wobec innych ludzi stanowi obszar rozważań nad spostrzeganiem społecznym i jego udziałem w procesie krystalizowania tożsamości poprzez uchwycenie „różnicy” względem innych.

Teoretyczna część pracy przedstawiona w pierwszych trzech rozdziałach to odwołanie się do kluczowych zagadnień świadczących o jakości tematu, które posłużyły do skonstruowania tła metodologicznego oraz pozwoliły na realizację badań własnych.

Młodzież partycypująca w płynnej nowoczesności opartej na zmianie, stojąca w obliczu konieczności realizacji zadań rozwojowych adolescencji, borykająca się z trudnościami wynikającymi z „bycia pomiędzy” dzieciństwem a dorosłością oraz „pomiędzy” sprzecznymi tendencjami tkwiącymi wewnątrz jednostki zagubionej w gąszczu licznych powinności, wnosi istotny wkład w ocenę jakości zachodzących procesów społeczno-kulturowych, bowiem niejako jest zarazem twórcą, jak też odbiorcą niniejszych zmian. Z uwagi na to warto podjąć refleksję na temat sytuacji współczesnych młodych, których czasem niezauważalny głos stanowi fundamentalną część dyskursu nad ich partycypacją w zaistniałych warunkach społeczno-kulturowych.

Rozdział czwarty pracy poświęcony został metodologicznym podstawom badań własnych, jak również analizie oraz interpretacji ich wyników.

W nawiązaniu do założeń metodologicznych podjęte refleksje nad wynikami badań własnych dotyczą poczucia tożsamości badanej młodzieży w płynnej nowoczesności (subiektywnego aspektu tożsamości oraz stopnia realizacji tożsamościowych zadań rozwojowych), orientacji normatywnych osób badanych (życiowych, prorozwojowych, sprawczych i wspólnotowych), oceny pokolenia rówieśników oraz poglądów i opinii badanej młodzieży na temat społeczeństwa zorientowanego na globalną zmianę. Analiza obrazu współczesnej młodzieży postrzeganego z perspektywy rówieśników skoncentrowana była na ich poczuciu tożsamości, orientacjach normatywnych, ocenie pokolenia rówieśników oraz opinii na temat współczesnego społeczeństwa zorientowanego na globalną zmianę. Rozważania empiryczne poczynione nad niniejszymi kategoriami pozwoliły dokonać wielokontekstowej analizy obrazu młodego pokolenia jako podmiotu sprawczego prospektywnych zmian.

Niniejsza książka stanowi skróconą wersję rozprawy doktorskiej na temat obrazu współczesnej młodzieży postrzeganego z perspektywy rówieśników napisanej pod kierunkiem Pani prof. dr hab. Agnieszki Cybal-Michalskiej.

Publikacja ta nie powstałaby bez życzliwości otaczających mnie wokół przyjaznych osób, którym pragnę wyrazić swoją wdzięczność oraz podziękować za wsparcie, jakie otrzymałam.

Słowa szczególnej wdzięczności kieruję w stronę Pani prof. dr hab. Agnieszki Cybal-Michalskiej za prawdziwą opiekę naukową, życzliwą współpracę, nieustanną wiarę w moje możliwości oraz motywację do ciągłego doskonalenia się. Dana mi możliwość rozwoju naukowego pod kierunkiem Pani Profesor jest dla mnie wyjątkowym wyróżnieniem.

Serdeczne podziękowania składam również recenzentom rozprawy doktorskiej, prof. zw. drowi hab. Aleksandrowi Zandeckiemu oraz prof. dr hab. Ewie Jarosz za cenne oraz kształcące uwagi, które skłoniły mnie do dalszych refleksji nad podjętymi eksploracjami naukowo-badawczymi.

Dziękuję również recenzentowi wydawniczemu – prof. drowi hab. Bogusławowi Śliwerskiemu za cenne uwagi recenzenckie, które przyczyniły się do powstania niniejszej publikacji w ostatecznej wersji.

Słowa wdzięczności kieruję do władz Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu, w szczególności do dziekana – prof. zw. dra hab. Zbyszko Melosika za życzliwe wsparcie w rozwoju naukowym oraz za dofinansowanie niniejszej publikacji.

Dziękuję mojemu mężowi, Piotrowi, za codzienne zaangażowanie w mój rozwój naukowy, wyrozumiałość i ciepło, dzięki którym nie zatraciłam wiary w sens moich poczynań naukowych. Byłeś naocznym świadkiem powstania niniejszej publikacji i jesteś jej duchowym współtwórcą.

Dziękuję również moim rodzicom, Grażynie i Ryszardowi, za otrzymane wielkie pokłady zaufania oraz wiary w moje możliwości, które dają mi siłę, jak również za umożliwienie mi podjęcia edukacji, czego owocem jest ta oto praca.

Paulina Peret-Drążewska